

บทที่ 1

ความเป็นมาและวิธีดำเนินงานวิจัย

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การตั้งถิ่นฐานของประชากรที่เกิดขึ้น เป็นชุมชนนั้นอาจ เกิดขึ้นจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง หรือเกิดจากหลาย ๆ ปัจจัยเป็นองค์ประกอบร่วมกัน เช่น ชุมชนที่เกิดขึ้นจากพื้นที่นั้นมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติสูงมาก บริเวณที่เป็นจุดตัดของเส้นทางคมนาคม เช่น ลำน้ำสองสาย ลำน้ำตัดกับเส้นทางรถยนต์ บริเวณทางแยกของเส้นทางรถยนต์หรือการตั้งถิ่นฐานที่เกิดจากการตัดสินใจของผู้มีอำนาจในทางการเมือง (Human whim) ฯลฯ

การตั้งถิ่นฐานของประชากรที่เกิดขึ้น เป็นชุมชนในประเทศแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนชนบทและชุมชนเมือง แต่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรกว่า 80 % จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ในชนบท ในระยะแรก ๆ จะมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งแม่น้ำลำคลองโดยมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นแนวยาว นอกจากนี้การตั้งถิ่นฐานจะปรากฏตามบริเวณสองฝากของเส้นทางรถไฟ โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นสถานีหยุดของขบวนรถไฟ ในปัจจุบันการตั้งถิ่นฐานของประชากรส่วนใหญ่จะสืบพบได้ว่า การขยายตัวของชุมชนที่เกิดขึ้นมักจะมีสาเหตุจากอิทธิพลของเส้นทางคมนาคมประเภทถนนเป็นปัจจัยที่สำคัญ โดยรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานจะมีการกระจุกตัวมากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับบทบาทของถนนสายนั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าถนนสายนั้น ๆ ผ่านพื้นที่ที่มีศักยภาพของการพัฒนาสูง หรือพื้นที่นั้นเป็นศูนย์กลางของเส้นทางคมนาคม ชุมชนจะมีขนาดใหญ่มีการกระจุกตัวของการตั้งถิ่นฐานสูง แต่ถ้าบริเวณนั้นเป็นเพียงทางผ่านของถนน และไม่ได้มีทรัพยากรที่จะเป็นปัจจัยดึงดูดเพียงพอ ชุมชนนั้นก็อาจจะ เป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ มีการตั้งถิ่นฐานอย่างเบาบาง

ในทำนองเดียวกัน เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 317 ซึ่งเป็นเส้นทางระหว่าง จันทบุรี - สระบุรี นั้นก็ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานขึ้นมาหลายชุมชนเช่นกัน ถนนสายนี้เป็นเส้นทางเลียบริมชายแดนด้านติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย มีความยาวรวมทั้งสิ้น 150.984 กิโลเมตร

เดิมในช่วงปี พ.ศ. 2504 เส้นทางนี้เป็นเพียงถนนลูกรังและดินซึ่งการจราจรผ่านไปได้เฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น กรมทางหลวงซึ่งในขณะนั้นขึ้นตรงต่อกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติได้พิจารณาเห็นความสำคัญของเส้นทางสายนี้ ซึ่งนับวันแต่จะทวีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่ง และทางด้านยุทธศาสตร์ หากการสร้างเส้นทางนี้เสร็จจะทำให้การติดต่อระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สะดวกยิ่งขึ้น ผลผลิตพืชไร่และของป่าอื่น ๆ สามารถนำออกมาจำหน่ายได้ทุกฤดูกาล กรมทางหลวงจึงได้จัดเส้นทางนี้เข้าในโครงการก่อสร้างปี พ.ศ. 2512 สร้างแล้วเสร็จโดยสมบูรณ์ตลอดทั้งสายในปลายปี พ.ศ. 2520 จัดเป็นทางหลวงแผ่นดิน (National Highways) ที่มีความกว้างของถนนสองทางวิ่ง ลักษณะผิวทางแบบแอสฟัลท์ติกคอนกรีต (Asphaltic Concrete)

เส้นทางนี้ได้ผ่านพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ พื้นที่ที่มีศักยภาพสูงต่อการเกษตรกรรม ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานบริเวณสองข้างทาง เช่น ชุมชนที่เป็นจุดพักการเดินทางชุมชนที่ให้บริการแก่ชาวชนบทที่อยู่รอบ ๆ ในทางตรงกันข้ามผลกระทบจากเส้นทางหลวงแผ่นดินสายจันทบุรี - สระแก้วนี้ ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายอย่างรวดเร็ว, สมรรถนะของดินถูกทำลาย ฯลฯ ในการศึกษาวิจัยมุ่งที่จะเสนอแนะแนวทางพัฒนาชุมชนต่าง ๆ บริเวณอำเภอสองข้างทางเส้นทางสายนี้ ตลอดจนให้มีการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมให้ได้อัตราประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดจากการสร้างเส้นทางสาย

จันทบุรี - สระแก้ว

2.2 ศึกษาถึงผลกระทบของเส้นทางสายจันทบุรี-สระแก้ว ที่มีผลต่อการใช้ที่ดินบริเวณอำเภอสองข้างทางและการเกิดชุมชนขึ้นใหม่ วิเคราะห์ให้ทราบถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและโครงสร้างของชุมชนในปัจจุบัน แนวโน้มการขยายตัวเกี่ยวกับการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐาน

2.3 เสนอแนะแนวทางการใช้ที่ดินที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอสองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว

3. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ

3.1 ระดับจังหวัด ศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรีด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และประชากร

3.2 ระดับอำเภอ ศึกษาบริเวณสองข้างทางของเส้นทางสายจันทบุรี - สระแก้ว ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี และ อำเภอวังน้ำเย็น¹ อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

4. ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นทั้งก่อนและหลังจากการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว

4.2 ศึกษาลักษณะของชุมชนในด้านรูปแบบและหน้าที่ของชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนและหลังจากมีการสร้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว

¹ ยกฐานะ เป็นอำเภอวังน้ำเย็น เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2526.

4.3 วิเคราะห์ถึงระบบของชุมชนที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาความสัมพันธ์ของชุมชน
สำคัญ ๆ ที่เลือกขึ้นมาศึกษา ในแง่ที่มีความสำคัญกับพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกับความสัมพันธ์ในระดับ
ภาค

4.4 ศึกษาปัญหา และ เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ต่อไป

5. แหล่งที่มาของข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติและเอกสารมี 2 ประการคือ

5.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้มาจากการสำรวจ

5.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ใช้สำหรับศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ
ได้แก่ แผนที่, ภาพถ่ายทางอากาศ, รายงานทางสถิติ, วารสาร, บทความย่อ ฯลฯ

แหล่งที่รวบรวมข้อมูลระดับทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมจากห้องสมุด และส่วนราชการ
ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น

หน่วยงานราชการส่วนกลางได้แก่

- กรมทางหลวง
- กรมแผนที่ทหาร
- กรมป่าไม้
- กรมพัฒนาที่ดิน
- กรมอุตุนิยมวิทยา
- กรมทรัพยากรธรณี
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- กรมการปกครอง
- สภาพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- กรมชลประทาน
- ฯลฯ

หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่

- แขวงการทางเขต
- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต
- การประปาส่วนภูมิภาคเขต
- ฯลฯ

หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่

- สำนักงานจังหวัด
- เกษตรจังหวัด
- พาณิชยจังหวัด
- ที่ดินจังหวัด
- สาธารณสุขจังหวัด
- ป่าไม้จังหวัด
- พัฒนาการชุมชนจังหวัด
- อุตสาหกรรมจังหวัด
- ศึกษาธิการจังหวัด
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
- ฯลฯ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

6.1 ทราบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางการใช้ที่ดินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและระบบชุมชนบริเวณอำเภอสองข้างทางที่ถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว ที่ตัดผ่าน และผลกระทบ

6.2 ทราบความสำคัญของถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว ที่มีต่อพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ในระดับจังหวัด และในระดับภาค

6.3 เป็นแนวทางให้แก่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ประกอบการศึกษาหรือวางแผนพื้นที่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในแง่ความสัมพันธ์กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอน

ล่าง เพื่อยกระดับมาตรฐานทางด้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตของประชากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

7. ข้อจำกัดของการวิจัย

7.1 การขาดแคลนข้อมูลระดับทุติยภูมิ กล่าวคือ สถิติข้อมูลของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ยังไม่มีเพียงพอในบางเรื่อง หรือมีแต่ไม่ครบขาดความต่อเนื่อง หรือบกพร่องผิดพลาดไปโดยไม่สามารถทำการตรวจสอบได้ ทำให้ผลของการศึกษาอาจจะไม่ถูกต้องคลาดเคลื่อนไปบ้าง

7.2 พื้นที่ที่ทำการศึกษบางส่วน เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีผลต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งไม่อาจจะเข้าไปเก็บข้อมูลได้ และหน่วยราชการไม่อาจให้ข้อมูลโดยเหตุผลในการรักษาความลับทางราชการ การศึกษานี้จะไม่ครอบคลุมในบริเวณดังกล่าว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย